

***REPREZENTANTI PRESTIGIOSI AI POLONEZILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA –
CONTRIBUTIE VALOROASA LA DEZVOLTAREA ECONOMIEI
SI CULTURII STATULUI NOSTRU***
Damanciuc Gheorghe, Bodrug Ion .

Astăzi, în lumea civilizată, aproape că nu există țară cu populație omogenă sub aspect etnic. Pe parcursul mai multor secole, în virtutea diverselor circumstanțe istorice, pe teritoriul formațiunilor statale s-a produs un amestec al etniilor, populația lor contemporană reprezentând un fel de mozaic de culori naționale, uneori destul de diversificate. Așadar, majoritatea absolută a societăților contemporane sunt polietnice. Această realitate implică anumite preocupări și presupune un șir de acțiuni ce trebuie întreprinse atât la nivel macro-statal, cât și la nivel local¹.

Organizarea socială bazată pe diferențieri etnice favorizează, la rândul său, prosperitatea țării în toate domeniile vieții social-economice, culturale și științifice. Probabil, în asemenea cazuri, principala problemă este asigurarea coexistenței pașnice și colaborării etniilor, evitarea eventualelor conflicte dintre ele.

Republica Moldova este una dintre puținele țări europene populația cărora este atât de diversă prin componența sa și atât de originală prin cultura polietnică, formată pe parcursul unei perioade istorice îndelungate și care a suportat trei civilizații mondiale: latină, slavonă, turcă.

În acest context, toate grupurile etnice au posibilitatea – ba chiar și datoria – să-și păstreze identitatea, fie ea culturală, lingvistică sau religioasă. Etnia poloneză reprezintă o piesă a mozaicului interetnic european.

În timpul vizitei la Chișinău a delegației oficiale poloneze, președinții Aleksander Kwasniewski și Vladimir Voronin au avut o întrevedere cu reprezentanții diasporei poloneze. Președintele V. Voronin a subliniat cu prilejul acestei acțiuni, că Moldova acordă minorităților conlocuitoare întreaga susținere în ceea ce ține de păstrarea și dezvoltarea culturilor lor naționale, fapt ce suplimentează armonios valorile culturale și spirituale ale poporului nostru.

Diaspora poloneză are un rol decisiv în aprofundarea relațiilor bilaterale între Polonia și Moldova. Or, anume contactele la nivel de diasporă permit extinderea colaborării în domeniul economiei, culturii, educației, științei etc. El a menționat că în republică au fost create și activează numeroase societăți etnoculturale ale polonezilor, se organizează festivaluri, sunt marcate sărbătorile naționale ale acestei țări.

În afară de aceasta, relațiile de colaborare dintre Moldova și Polonia au la bază relații multisekulare, se întemeiază pe aspirații comune către edificarea unei societăți democratice și a unei economii orientate către Uniunea Europeană.

Astăzi în Moldova există condiții favorabile pentru renașterea și dezvoltarea cultural-națională a reprezentanților tuturor etniilor. Constituția țării garantează dreptul la păstrarea și exprimarea identității culturale, lingvistice și etnice tuturor

celor care locuiesc pe teritoriul Moldovei. Aceste prevederi și-au găsit oglindire și în alte documente de stat, care corespund întru totul exigențelor europene și acordă minorităților naționale cele mai largi drepturi.

Diaspora poloneză din Republica Moldova este bine organizată și monolită. În conformitate cu legislația în vigoare, polonezii din Moldova dispun de dreptul de a-și crea organizații obștești sau structuri național-culturale. Asemenea organizații există la Chișinău, Bălți, Râbnița, Tighina, Rașcov, Stârcea, Crețoaia, Hârtop etc. Ele contribuie activ la renașterea și evoluția limbii, culturii și tradițiilor poloneze, la dezvoltarea relațiilor de prietenie dintre Moldova și Polonia, aduc o contribuție valoroasă în viața național-culturală a etniei poloneze din Moldova, dar și a întregii noastre republici.

În scopul afirmării identității lor naționale și a elementelor etnice menținute și îmbogățite de-a lungul secolelor, în Republica Moldova au fost deschise cursuri speciale pentru toți doritorii de a învăța limba poloneză; au fost organizate clase cu studierea tuturor disciplinelor în limba poloneză. În orașul Chișinău funcționează o grădiniță de copii în care procesul de educare se desfășoară în limba poloneză, au fost deschise centre de studiere a limbii poloneze în cadrul facultăților de filologie de la Universitățile de Stat din Chișinău și din Bălți, se preconizează deschiderea unui liceu moldo-polon cu studierea obiectelor în limba română și polonă.

Statul nostru își promovează politica națională în conformitate cu „Legea cu privire la drepturile minorităților naționale și la statutul juridic al organizării lor”, adoptată la 4 septembrie 2001 de către Legislativ și publicată în „Monitorul Oficial” al Republicii Moldova, precum și în baza prevederilor Constituției Republicii Moldova² Punerea în aplicare a unor acte normative nu sporește și nici nu diminuează esența sau importanța acestora. Există un singur criteriu de apreciere a valorilor enunțate în ele: conformitatea lor cu spiritul și litera documentelor elaborate sub egida Consiliului Europei, care organizează examinarea situației minorităților naționale, orientând, totodată, conducerea statelor implicate în acest proces către acțiuni politice și juridice menite să asigure o protecție mai eficientă a alogenilor și a minorităților etnice din fiecare țară.

Statul nostru consideră că obiectivele și condițiile privind asigurarea drepturilor și libertăților minorităților naționale constau nu atât în oferirea de autonomii etnoculturale, cât în oferirea de ajutor în vederea dezvoltării culturii etniilor conlocuitoare. În sfera politică, economică și socială minoritățile naționale pot să-și realizeze drepturile și libertățile în ordinea și formele stabilite pentru toți cetățenii. O asemenea abordare coincide cu standardele general acceptate, corespunde actelor adoptate de organizațiile internaționale și, prin urmare, poate contribui la întărirea stabilității sociale, la concentrarea atenției asupra celor mai importante probleme social-economice și politice, cu caracter general-național, și nu îngust, de grup.

Pacea, calmul și buna înțelegere într-o societate polietnică și policulturală cum este Republica Moldova depind, în mare măsură, de gradul de participare a conducerii ei la crearea unei baze juridice. Aceasta, la rândul ei, ar asigura cetățenilor, independent de etnie, dreptul de a-și promova obiectivele culturale, educaționale și sociale.

Alegând, la etapa inițială a devenirii sale, calea democratică de dezvoltare, statul nostru și-a asumat obligația de a crea și a pune în acțiune mecanismele de realizare a drepturilor și libertăților cetățenilor săi, unul dintre aceste mecanisme fiind colaborarea fructuoasă a structurilor competente: Biroul Relații Interetnice, administrația publică locală, asociațiile etnoculturale, organizațiile obștești și cele nonguvernamentale din teritoriu.

Importanța acestei interacțiuni este considerabilă, iar adevărata esență a multiplelor probleme ce mai persistă la ora actuală se manifestă mai convingător acolo unde locuiesc, studiază și muncesc reprezentanți ai minorităților naționale. În același timp, soluționarea problemelor etnice de competența autorităților locale sau republicane trebuie să pornească de la persoanele sau grupul etnic ce se confruntă permanent cu asemenea probleme.

Conștientizându-și responsabilitatea pentru pace și liniște în Casa comună a Europei, primarul mun. Bălți a pus de mai multe ori accent pe necesitatea extinderii contactelor dintre societățile etnoculturale și valorile spirituale ale patriei lor etnice, raportate la tezaurul cultural și spiritual al patriei adoptive, a celei în care s-a născut sau trăiesc aceste grupuri etnice – Republica Moldova³.

Sprijinul acordat minorității naționale poloneze pentru a se putea încadra în diverse sfere ale vieții publice din Republica Moldova e o problemă actuală, de mare importanță, care ține de colaborarea ambasadei Republicii Polonia cu structurile statale moldovenești, în competența cărora intră și grija față de minoritățile naționale, îndeosebi Biroul Relații Interetnice.

Integrarea polonezilor din Republica Moldova se manifestă de obicei prin participarea activă în dezvoltarea și consolidarea statalității moldovenești, precum și în alte domenii ale vieții social-economice. Bineînțeles o importanță deosebită o are cunoașterea limbii de stat care le-ar da posibilitatea să activeze în organele administrației publice, în sferele sociale și culturale din republică. În acest sens, organele de stat le acordă ajutorul cuvenit și creează condiții pentru depășirea acestei bariere care limitează posibilitățile unora dintre membrii diasporei poloneze din Moldova de a se realiza plenar.

În acest scop, pe lângă societățile etnoculturale poloneze din orașele și satele din Moldova sunt deschise cursuri speciale de studiere a limbii române predate de profesori calificați. Asemenea cursuri funcționează în orașele Bălți și Chișinău, în cadrul Academiei de Științe a Moldovei etc.

Conform legislației în vigoare ce vizează drepturile reprezentanților minorităților naționale, precum și altor documente legislative, minorităților etnice li se acordă posibilitatea de a obține (pe cale electorală) reprezentanță în Parlament și în consiliile administrative locale.

Potrivit acestor prevederi, etnicii polonezi care locuiesc în Moldova pot fi înaintați în organele administrației publice în calitate de primari, consilieri, deputați etc. O altă cale este antrenarea cetățenilor moldoveni de origine poloneză în stabilirea contactelor cu reprezentanții administrației publice locale și implicarea lor în activitatea economică, comercială și culturală a localităților populate de etnici polonezi, precum și în prosperarea și întărirea statalității republicii noastre. În acest

mod, diaspora poloneză devine o punte de legătură între statul polonez și cel moldav, pe plan economic, comercial, cultural și științific.

Ambasada Poloniei în Moldova apreciază pozitiv climatul agreabil creat de autoritățile moldovenești pentru minoritatea etnică poloneză de pe teritoriul Republicii Moldova. Lucrătorii ambasadei susțin și promovează inițiativele reprezentanților diasporei privind colaborarea lor cu administrația publică locală.

Un rol considerabil în acest proces îi revine tineretului studios de proveniență poloneză – bursieri ai guvernului polonez care-și fac studiile în instituțiile de învățământ din Polonia, dar și cei care învață în Republica Moldova. Acești tineri, care au studiat în instituțiile superioare de învățământ din Poznan, Wrocław, Cracovia, Lublin au ajuns să cunoască starea de lucruri din ambele țări și valorile culturale ale ambelor popoare.

Sunt apreciate și aspirațiile diasporei poloneze la dezvoltarea și consolidarea celei de-a doua patrii a lor, Republica Moldova, care merge pe calea integrării armonioase în noua Europă. „Colaborarea noastră, a precizat ambasadorul Piotr Marcineak, este ancorată în viitor și are perspective deosebite, deoarece structurile statale din Republica Moldova conlucrează cu administrația ambasadei poloneze în contextul diferitor activități și inițiative, bazându-se pe loialitate și dialog amical”⁴.

Istoria poporului moldovenesc cunoaște destule exemple de naturalizare completă a diasporelor și de includere a reprezentanților acestora în viața social-politică, economică și culturală a statului-gazdă. Un vechi proverb glăsuiește: „Prietenul la nevoie se cunoaște”, maximă confirmată într-un mod extraordinar de către diaspora poloneză din Moldova. În anii grei ai războiului civil, destrămării imperiului țarist, autodeterminării popoarelor înrobite ale Rusiei și creării de noi state independente pe ruinele acestui imperiu (1917-1920), diaspora poloneză a susținut aspirațiile populației majoritare. Un argument concludent în acest sens este contribuția imensă a lui Feliks Dudkiewicz, deputat în Sfatul Țării, membru al Comitetului Național al Polonezilor din Basarabia. În cadrul Sfatului Țării el a fost membru al următoarelor comisii: școală, de mandate, declarații și statute, administrativă, arbitraj și în prima comisie agrară.

Exprimând voința diasporei poloneze din Basarabia, la conferința din 20 iulie 1917, în cadrul căreia s-a abordat problema autodeterminării Basarabiei, ilustrul om politic s-a pronunțat în favoarea autodeterminării culturale și teritorial-politice a Basarabiei. La 28 ianuarie 1918, când în Sfatul Țării s-a înaintat problema independenței Basarabiei, Feliks Dudkiewicz a susținut-o cu ardoare. La 27 martie 1918, Feliks Dudkiewicz a rostit o alocuțiune de importanță memorabilă. Discursul său deosebit de semnificativ merită a fi promovat ca un exemplu de atitudine corectă și model de comportament civilizată și devotată față de Moldova: „E foarte greu să vorbesc în limba poporului care i-a asuprit atâția ani pe moldovenii din Basarabia, așa cum i-a asuprit și pe poloni. Aș vorbi în limba mea, dar nu m-ați înțelege Dvs. Aș vorbi în limba Dvs., dar nu o cunosc. În numele națiunii poloneze susțin unirea așa cum o cer moldovenii – stăpânii de drept ai acestei țări. M-am urcat la această tribună doar ca să arăt bucuria noastră, a polonezilor, pentru actul istoric cel săvârșit, prin care actualizați dreptul popoarelor de a-și hotărî soarta, realipindu-vă la sânul maicii

de la care ați fost ruși cu sila acum mai bine de 100 de ani. Doresc neamului românesc viitorul frumos pe care îl meritați”⁵.

Dintre cei 20 de deputați minoritari membri ai Sfatului Țării la 27 martie 1918, doar Feliks Dudkiewicz a votat unirea Basarabiei cu România (2 din cei 5 membri de origine ucraineană au votat contra, iar restul s-au abținut ori au absentat)⁶. Trebuie să menționăm că discursul din 27 martie 1918 și atitudinea deputatului Feliks Dudkiewicz ar putea servi drept exemplu și actualilor deputați minoritari din Parlamentul Republicii Moldova.

Alături de acest nume notoriu poate fi înscris și numele altui polonez: al mareșalului Jozef Pilsudski (1867-1935). El a cunoscut povara jugului imperialist al țarismului rus. Din această cauză și-a consacrat viața luptei pentru libertatea, independența și refacerea Statului Polonez. În 1918, când Polonia și-a proclamat independența, Jozef Pilsudski a fost ales președinte al Poloniei. În calitatea sa de conducător al Statului Polonez, Jozef Pilsudski a vizitat de mai multe ori România, stabilind între Polonia și România relații durabile de colaborare și prietenie.

Jozef Pilsudski a avut un merit deosebit și față de basarabeni. În anul 1932, el a întreprins o vizită de lucru la Chișinău, unde a avut o întrevedere cu membrii Consulului General al Poloniei. Despre marea semnificație a acestei vizite, scriitorul Nae Ionescu scria într-o publicație de epocă. „Mareșalul a vizitat Chișinăul pentru ca să afirme cu ultimă precizie care este atitudinea Poloniei în chestiunile pe care sovietele le socotesc litigioase între ele și noi. (...) Manifestația aceasta de prietenie, de solidaritate... confirmă hotărârea neclintită a aliaților noștri de a pune această alianță înaintea oricăror alte interese, de a face din această alianță piatra de temelie pentru politica statului polon”⁷.

Atitudinea lui Jozef Pilsudski ce a fost condiționată și de atitudinea pe care o manifesta față de una dintre marile personalități istorice ale neamului nostru, omul politic și scriitorul Constantin Stere. L-a cunoscut pe Constantin Stere în Siberia, unde ambii au fost surghiuniți pentru activitatea revoluționară desfășurată în țările lor de origine: Basarabia și Polonia. Relațiile personale cu Stere (și cu alte personalități politice ale timpului) au contribuit la stabilirea și menținerea unor noi relații politice și culturale între Polonia și România, la o colaborare mai fructuoasă între aceste două țări și au constituit unul din reperele sigure ale continuității acestei colaborări pe parcursul a încă multe decenii.

Un alt exemplu în acest context este cel al generalului-locotenent Marcelin Olszewski, polonez de origine. La începutul sec. XX el locuia la Tighina, fiind comandant militar al orașului. În ceea ce ține de activitatea social-economică, el a acordat o deosebită atenție infrastructurii orașului, a deschis o școală gimnazială cu predare în limba polonă, a susținut orfelinatele pentru copii și azilurile de bătrâni. S-a înviorat simțitor activitatea de binefacere. Grație lui a fost construită biserica romano-catolică Sf. Petru și Pavel din acest oraș moldovenesc. Generalul polonez a avut merite enorme și a fost deosebit de apreciat pentru munca sa de către locuitorii orașului de pe malul Nistrului. Comandantul militar a fost și înmormântat în curtea bisericii ctitorite de el. Se știe bine că ofițerii de un asemenea rang erau de obicei înmormântați în patria istorică. Însă locuitorii Tighinei au hotărât să nu se despartă de Marcelin Olszewski care a rămas pentru totdeauna pe pământ moldav⁸.

Documentele confirmă că nicicând pe teritoriul Republicii Moldova nu au locuit prea mulți polonezi. În schimb, ei au jucat un rol semnificativ în viața și dezvoltarea culturală și economică a acestui ținut. Unul dintre reprezentanții redevabili ai diasporei poloneze care s-a implicat activ în domeniul artei arhitecturale a pământului nostru, precum și în pregătirea specialiștilor calificați în acest domeniu, a fost Walentyn Wojciechowski. Această personalitate marcantă s-a încadrat activ în restabilirea orașelor și satelor distruse în anii războiului din 1941-1945. Conform proiectelor elaborate de el au fost construite noi edificii social-culturale: cinematograful „Patria” (1951) din Chișinău, blocurile Institutului de Medicină (1956-1962), blocurile locative de pe strada principală a capitalei. A elaborat și multe proiecte pentru școlile, cinematografele și unele blocuri locative din orașele Bălți și Soroca. În afară de activitatea practică, talentatul savant și arhitect a scris și lucrări științifice despre istoria artei arhitectonice a Moldovei. Lucrările sale de specialitate „Monumente de artă din Moldova din sec. XIV-XVIII” (1954), „Cetatea Soroca” (1965), „Etapile de construcție a cetății Belgorod-Dnestrovsk” (Cetatea Albă) (1968) etc. sunt un argument în favoarea devotamentului și atitudinii patriotice pe care a manifestat-o față de neamul și pământul moldovenesc⁹.

.....

O considerabilă contribuție la dezvoltarea învățământului din Moldova l-au avut și surorile Ludmila și Cleopatra Wnorowska. Aceste distinse profesoare și-au consacrat întreaga viață pedagogiei, activând decenii la rând în școlile naționale din Moldova: Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea Pedagogică din Tiraspol, Universitatea Pedagogică „Ion Creangă” din Chișinău. Ele au participat la instruirea mai multor generații de studenți; la pregătirea unei întregi pleiade de specialiști calificați în mai multe domenii. Surorile Wnorowska au fost descendentele unei vechi familii poloneze, cu origini încă din anul 1440, fapt confirmat și de oficialii ai statului polonez. Mândre de originea lor, dar și devotate patriei lor adoptive, surorile Wnorowska și-au cucerit faimă și recunoștință prin muncă, talent și dăruire, ținând sub bagheta harului lor mințile și inimile a mii și mii de pedagogi. La manifestările desfășurate cu prilejul aniversării de 140 de ani de la fondarea liceului „Gheorghe Asachi” din Chișinău, numele surorilor Wnorowska au fost evocate ca model de rezistență în fața greutăților și ca model de tărie în insistența de a semăna dragoste pentru cunoaștere în orice vreme și în orice condiții de activitate¹⁰. Momentul culminat al acestei acțiuni memorabile l-a constituit lansarea cărții „Amintirile unei basarabence”, semnate de Ludmila Wnorowska, în cadrul discuțiilor participând scriitorul Iurie Colesnic, doctorul habilitat în istorie, profesorul universitar Ion Buga, muzeograful Măria Danilov și Ana Grițco. Ludmila Wnorowska a predat matematica la liceul „Gheorghe Asachi” în anii '40 ai secolului trecut¹¹.

Chiar dacă s-au dăruit plenar activității pedagogice naționale, dacă s-au manifestat ca adevărați patrioți ai neamului, surorile Wnorowska au plătit, totuși, tribut regimului totalitar pentru originea lor poloneză. Au rezistat, însă, cu demnitate în fața vitregiilor sortii, au slujit cu multă dăruire pedagogia națională, oferind discipolilor lor tot ceea ce poate fi mai scump – lumina cunoașterii. Implicarea lor în dezvoltarea învățământului național este considerabilă și reprezintă o bogată moștenire

pedagogică și științifică. Cleopatra Wnorowska fiind unicul psiholog ce activase în învățământul imediat postbelic, a contribuit enorm la dezvoltarea ulterioară a psihologiei naționale, prin publicații, acțiuni, lecții, exemplu personal.

O altă personalitate notorie, un veritabil savant și cercetător a fost și domnul Tadeusz Malinowski, specialist de mare prestanță în domeniul fizicii aplicate. Redutabilul savant și-a consacrat întreaga sa viață muncii de cercetare în domeniul cristalelor de compuși neorganici. Tadeusz Malinowski a fost primul dintre savanții din Moldova care a aplicat metode de analiză structurală roentgenografică și electronografică în domeniul fizicii. S-a manifestat nu doar în arealul științific al Moldovei, ci și în plan internațional, remarcându-se distinct în domeniul pe care l-a îmbrățișat decenii la rând. Rezultatele științifice obținute de academicianul Tadeusz Malinowski au fost recunoscute și apreciate departe de hotarele Moldovei, contribuțiile sale valoroase permițându-i să ocupe posturi onorabile: membru al comisiei Uniunii Internaționale a fizicii teoretice și aplicate; membru de onoare al mai multor academii prestigioase etc., fapt pentru care a fost răsplătit cu multe premii, diplome și distincții importante. De rând cu activitatea științifică, distinsul savant a activat și în cadrul societății „Moldova-Polonia”, fiind ani la rând președinte al acesteia; a fost președinte al Societății Culturale Poloneze, înființată în martie 1990 la inițiativa și prin implicarea sa personală. Tadeusz Malinowski a contribuit enorm și la renașterea valorilor culturale și spirituale ale polonezilor din Republica Moldova, la crearea comunităților etnoculturale, la stabilirea și consolidarea relațiilor cultural-științifice moldo-polone. Atitudinea sa față de aceste valori și-a exprimat-o în lucrarea „Iz istorii nauki i tehniki Moldavii” (publicată încă în 1969)¹².

O mare și valoroasă contribuție în domeniul dezvoltării și prosperării științei, pedagogiei, culturii moldovenești au manifestat și alți reprezentanți ai diasporei poloneze, activitatea cărora merită ilustrată în lucrări de specialitate, noi doar amintindu-i aici: academicianul Cvicinski, pictorul Jarocinski, profesorul Corcewski, regizorul Cicinowski etc.¹³.

Contactele permanente ale conducerii diasporei poloneze cu administrația publică din orașele și satele în care locuiesc etnici polonezi au condus la obținerea multor realizări sesizabile. Grație acestei colaborări se intensifică și devin mai rezultative relațiile economice, comerciale, culturale și științifice stabilite între Moldova și Polonia. Drept exemple de asemenea colaborări servesc acțiunile de înfrățire a orașelor, alocarea de investiții în economia republicii, ajutorul acordat Republicii Moldova în opera de integrare în piețele europene etc.

Minoritățile naționale pot influența benefic climatul politic, economic, social-cultural din Republica Moldova. Ele pot readuce la normalitate relațiile afectate dintre țările lor de origine și patria adoptivă, pot contribui la stabilizarea și dinamizarea relațiilor de bună vecinătate și de colaborare reciprocă între patria istorică și țara în care locuiesc.

Acest fapt a fost subliniat și de către experții Comitetului Consultativ al Consiliului Europei, care susțin că Republica Moldova depune eforturi considerabile pentru crearea unei baze legislative și instituționale de protecție a drepturilor minorităților naționale. Astfel, în cadrul seminarului internațional, desfășurat în septembrie 2003 sub genericul „Implementarea convenției-cadru pentru protecția

minorităților etnice: rezultatele monitorizării Consiliului Europei în Republica Moldova” domnul Tonio Ellul a afirmat că, în ciuda dificultăților financiare, conducerea Moldovei acordă o atenție sporită posibilității de a păstra și dezvolta cultura etniilor ce locuiesc pe teritoriul republicii¹⁴.

Note

1. Roșea, A., Kotik, V. Cadrul politico-juridic al reglementării relațiilor interetnice în Republica Moldova. // Revista de Filosofie și drept, nr. 1, 1998; p. 3.
2. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 107/819 din 04.09.2001.
3. Biroul Relații Interetnice al Republicii Moldova (documente, date, fapte, comentarii). - Chișinău, 2003, p. 38.
4. Biroul Relații Interetnice al Republicii Moldova (documente, date, fapte, comentarii). - Chișinău, 2003, p. 167.
5. Chiriac, Alexandru. Membrii Sfatului Țării. 1917-1918. Dicționar. - București, Ed. Fundației Culturale Române, 2001, p. 27, 92.
6. Idem.
7. Petrencu, Anatol. Mareșalul Jozef Pilsudski și Basarabia // Glasul națiunii, 12 mai 2005.
8. Lutrzenka, nr. 2, 2004.
9. Dumbrăveanu, A. *Istorie zidită în piatră și lumină*. // Atelier, 2004, p. 57.
10. Capitala, 20 martie, 2004.
11. Idem.
12. Enciclopedia sovietică moldovenească (voi. 4). - Chișinău, 1974, p. 187.
13. Moldova Suverană, 24 octombrie 2003.
14. Moldova Suverană, 11 septembrie 2003.